

W NUMERZE:

str. 3

MONIKA BARWIK
FLAMANDOWIE Z MUZEUM
NARODOWEGO W GDAŃSKU

Str. 6

MARIA ROMANOWSKA-ZADROŻNA
ZAGINIONE CHOPINIANA

str. 10

MONIKA KUHNKE
CZYTAJĄCY MEZCZYZNA
Z ANTYKWARNI ABE GUTNAJERA

Str. 13

MONIKA FRANKOWSKA-MAKAŁA,
RAFAŁ MAKAŁA
KRZYŻYK KSIĘŻNEJ ERDMUTY

Str. 14

ANNA SACIUK-GASOWSKA
NARODZINY MUZEUM
SZTUKI NOWOCZESNEJ
a.r. (AWANGARDA RZECZYWISTA-
ARTYSCI REWOLUCYJNI)

Str. 19

HANNA ŁASKARZEWSKA
ZBIORY ZAGRABIONE I ICH LOSY
„MODEL” SZWEDZKI (CZ.1)

Str. 24

OPRAC. MONIKA BARWIK
KATALOG STRAT

Str. 28

OPRAC. MARIA ROMANOWSKA-ZADROŻNA
KATALOG STRAT WOJENNYCH
1939 – 1945

Str. 29

ZBIGNIEW HAUSER
ZAPOMNIANE POLSKIE REZYDENCJE
NA UKRAINIE (II)

Str. 32

PIOTR OGRODZKI
BEZPIECZENSTWO ARCHIWÓW
I ARCHIWALIOW

Str. 33

ANNA KROCHMAL
POLACY I POLSKIE KRAJEDZICTWO
KULTUROWE W KRAJACH EUROPY
ZACHODNIEJ (CZ.7)
ZBIORY ARCHIWALNE W POLSKICH
INSTYTUCJACH

Str. 37

PIOTR OGRODZKI
ZINTEGROWANE ZARZĄDZANIE RYZYKIEM
KONFERENCJA ICMS

Str. 40

WOJCIECH PACZUSKI
DROIT DE SUITE
MIĘDZY WYMIAREM EKONOMICZNYM
A KULTURALNYM
WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ

Str. 43

PIOTR OGRODZKI
ŚLADAMI KRADZIEŻY
STÉPHANE'A BREITWIESERA

str. 46

OPRAC. BARBARA KALETĄ
INTERPOL. NAJBARDZIEJ POSZUKIWANE
DZIEŁA SZTUKI

MONIKA BARWIK

FLAMANDOWIE z Muzeum Narodowego w Gdańsku

W pierwszej połowie lutego 2008 r. Komenda Wojewódzka Policji w Gdańsku wznowiła umorzony 34 lata temu śledztwo w sprawie kradzieży dwóch cennych dzieł malarstwa flamandzkiego z gdańskiego Muzeum Narodowego.

Był koniec kwietnia 1974 r., gdy z kilkudniowym opóźnieniem w polskiej prasie ukazała się wiadomość o kradzieży obrazów z Muzeum Narodowego w Gdańsku. Z ekspozycji zniknęły dwa obrazy: szkic malarski *Ukrzyżowanie* Antona van Dycka i małe tondo *Kobieta przenosząca żar* być może ze szkoły Pietera Brueghla.

Ukrzyżowanie, niewątpliwie cenniejsze z dwóch utraconych dzieł, to obraz monochromatyczny, namalowany brązową farbą olejną na desce, wzbogacony przez artystę o światłocienie, zwracający uwagę pewnością i zarazem swobodą w prowadzeniu kreski. Jest typowym ikonograficznym przedstawieniem tego tematu. W centrum kompozycji Chrystus Ukrzyżowany z głową opuszczoną na prawe ramię. U stóp krzyża Maria Magdalena, lewą ręką obejmująca drzewo krzyża i stopy Chrystusa. Za nią Święty Jan i Maria Matka Jezusa z dłońmi rozłożonymi w geście rozpacz. Po drugiej stronie krzyża grupa postaci z rycerzem na koniu, wielką chorągwią i półnagim mężczyzną wyciągającym włócznię, by przebić bok Ukrzyżowanego. Szkic o wymiarach 48,5 x 43 cm może być repliką lub kopią obrazu, z przedstawieniem sceny ukrzyżowania, znajdującego się w Musée Royaux des Beaux Arts de Belgique w Brukseli. Obraz brukselski

Kobieta przenosząca żar, Pieter Brueghel (szkółka)

z kolei uchodził za szkic do ołtarza w kościele St. Michel w Gandawie, wykonanego przez van Dycka na zamówienie Bractwa Św. Krzyża. Według Léo van Puyveldea (kuratora brukselskiego muzeum) była to prawdopodobnie kopia obrazu przeznaczona przez van Dycka dla Bolswerta, który według niej wykonał rycinę.

Szkic *Ukrzyżowanie* w XIX w. znajdował się w zbiorach angielskich. W 1923 r. na jednej z aukcji w Londynie kupił go antykwariusz z Monachium, skąd przed rokiem 1943 został zakupiony do gdańskich zbiorów. Wywieziony z Gdańska w czasie wojny, zabezpieczony przez wojska radzieckie, został zwrócony do gdańskiego muzeum w 1956 r.

Drugi ze skradzionych obrazów to niewielka, zamknięta w kole o średnicy 17 cm, kompozycja malowana farbami olejnymi na desce. *Kobieta przenosząca żar* to przedstawienie rodzajowe. Główną postacią jest tu chłopka krocząca pewnym, zamaszystym krokiem. W prawej ręce trzyma szczyptę do przenoszenia żaru, a w lewej kociołek z wodą. W głębi wiejskie zabudowania, przed nimi na brzegu

Muzeum MUSEUM NARODOWE W GDANSKU	Prezentacja Kobieta przenosząca żar	Autorytety Sabala Ziętka /Szkota/
Data malarska 1626	Material i technika Ol. uleśka	Kraj, pochodzenie, wytwórcza Belgia, Holandia, Flandria
Wzrost 42	Waga 71	Waga 43
Spółka 42	Wzrost 48,5	Waga 43

Opis przedmiotu, opisujący...
Kobieta idąca zamieszonym krokiem ku lewej stronie obrazu. Na ubiór jej składa się biała kowala, widoczna przez rozcięcia karkana, dwubarwny kaftan z długimi rękawami, sznurkowy na piersiach, ozdobiony małymi, czerwonymi kołnierzykami, oraz biała, czerwona spódnica; na głowie biała chusta. W prawej ręce asyduje do przenoszenia żaru, w lewej kociołek z wodą. W tle astarsa oddzielony dość szeroka struga, obrzeżona z jednej strony amurami. W głębi wieżki zabudowania, przed nimi na brzegu kilka postaci ludzkich w kolorowych ubiorach, zajętych pracami gospodarskimi. Kobieta karmiąca drób. Po prawej stronie prowadząca słońcami w głąb, talersz drewniany - analogie:
1. Antwerpia - Museum Mayer van der Bergh
2. Dostojewski - Dr. A. Fromm /sygn. i dat. 1826/
3. Staatliche Museum - Berlin Dahlem Praykównia flamandzkie /fragment/

Karta katalogowa muzeum antwerpen - holenderskich

Po skradzionych obrazach Brueghla i Van Dycka pozostały karty muzealne

Muzeum MUSEUM NARODOWE W GDANSKU	Prezentacja Ukrzyżowanie	Autorytety Antoni van Sabala
Data malarska 1626	Material i technika Ol. uleśka	Kraj, pochodzenie, wytwórcza Belgia, Holandia, Flandria
Wzrost 42	Waga 71	Waga 43
Spółka 42	Wzrost 48,5	Waga 43

Opis przedmiotu, opisujący...
Obraz przedstawia scenę ukrzyżowania. W tle widoczny jest krzyż, a w pierwszym planie postacie. Scena jest przedstawiona w sposób dramatyczny i pełen emocji. W tle widoczny jest krzyż, a w pierwszym planie postacie. Scena jest przedstawiona w sposób dramatyczny i pełen emocji. W tle widoczny jest krzyż, a w pierwszym planie postacie. Scena jest przedstawiona w sposób dramatyczny i pełen emocji.

Karta katalogowa muzeum antwerpen - holenderskich

dość szerokiej strugi kilka postaci ludzkich zajętych pracami gospodarskimi. Temat obrazu nawiązuje do fragmentu jednego z najslawniejszych malowideł Pietera Brueghla Starszego *Przystół niderlandzkich* (1559 r.) znajdującego się w Gemäldegalerie w Berlinie. Przedstawiona tam chłopka jest jedną z wielu postaci ilustrujących porzekadła i przysłowia flamandzkie. Współcześni artyści odbiorcy jego sztuki byli w stanie z łatwością odczytać znaczenie epizodów przedstawionych na obrazie, podczas gdy dla nas interpretacja niektórych przysłów nie jest już taka oczywista. Takie trudne do jednoznacznego zinterpretowania porzekadło ilustruje nasza bohaterka: *ogień w jednej dłoni, woda w drugiej*, co może oznaczać dwulicowość, nieszczerłość lub umiejętność godzenia sprzecznych cech natury ludzkiej. Ten sam temat przedstawia jedna z dwunastu okrągłych plaketek z panelu znajdującego się

w Museum Mayer van der Bergh w Antwerpii. Jednak gdański obraz pod względem kompozycji jest najbliższy tondu *Kobieta w zimowym krajobrazie* Pietera Brueghla Młodsze, które zostało sprzedane na aukcji Christie's 19 kwietnia 2007 r. Nie wiemy, kiedy *Kobieta przenosząca żar* trafiła do dawnych zbiorów Staatliche Museum w Gdańsku. Wiadomo, że w czasie wojny obraz podzielił los szkicu van Dycka i że wraz z nim został zwrócony z ZSRR w 1956 r. Brak obydwu malowideł odkryto całkiem przypadkowo; w czasie sprzątania spadła ze ściany rama z niewielkim obrazem Brueghla. Okazało się, że w ramie zamiast oryginału znajduje się podkolorowana wycięta z czasopisma reprodukcja. Wezwana na miejsce kurator stwierdziła, że również obraz van Dycka zamieniono na kiepski falsyfikat. Jest bardzo prawdopodobne, że w obu

przypadkach fałszywe obrazy przygotowała ta sama osoba. Na potwierdzenie tej tezy wskazywały: identyczność użytych farb, podobieństwo stylu prowadzenia linii, podobieństwo pędzelka, identyczność sklejki wykorzystanej jako podłoże oraz pośpiech w wykonaniu falsyfikatów. Można przypuszczać, że fałszerz nie znalazł dostatecznie dobrze obrazu *Ukrzyżowanie* i nie dysponował dokładnym wzorem. Najprawdopodobniej korzystał z wykonanego ukradkiem szkicu. Fałszywy obraz van Dycka został wykonany na sklejce brzozonej zagruntowanej farbą emulsyjną, a następnie pokrytej tłem z mieszaniny farb temperowych. Na tak przygotowane tło naniesiono szkic ołówkowy; postaci i plamy namalowano mieszaniną farb temperowych, białej i czarnej. Natomiast w przypadku obrazu *Kobieta przenosząca żar* barwną reprodukcją z czasopisma POLSKA (NR 8 z 1971 r. str. 26) naklejono na okrągłą wyciętą ze

Przysłowia niderlandzkie Pietera Brueghla Starszego z zaznaczonym pierwowzorem powielanego później motywu

sklejki brzozejowej płytę. Gdy okazało się, że druk z rewersowej strony reprodukcji uwidocznił się na przedstawieniu, jasne partie obrazu zamalowano więc białym litoponem (biały pigment nieorganiczny z niebieskawym odcieniem, o dobrym kryciu) oraz zabarwiono flamastrami o barwach czerwonej, zielonej, brązowej i żółtej. W obu obrazach użyto pędzelka lub pędzelków o miękkim włosie i średniej grubości (mogły to być pędzelki szkolne). Użyte farby i pędzelki były ogólnie dostępne. Ustalono, że czasopismo, z którego wycięto reprodukcję, pochodziło z czytelnicy Biblioteki PAN w Gdańsku, fakt ten nie pomógł jednak w ustaleniu sprawcy. Nie znamy dokładnej daty kradzieży; dokonano jej zapewne na kilka dni przed odkryciem fałszywych obrazów. Złodzieje dostali się do muzeum przypuszczalnie po rusztowaniu, otworzyli okno klatki schodowej, zamykane na zwykły haczyk (na parapecie znaleziono grudki błota), zamienili oryginalne

na kopy i tą samą drogą opuścili muzeum. W toku postępowania przesłuchano kilkaset osób rekrutujących się z pracowników muzeum i innych przedsiębiorstw, jak również z osób, co do których, ze względu na ich przeszłość i zainteresowanie, istniały przypuszczenia o dokonaniu kradzieży obrazów. Przeprowadzone postępowanie nie doprowadziło jednak do wykrycia sprawcy, ani odzyskania utraconych dzieł sztuki. 26 października 1974 r. podprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Gdańsku podjął decyzję o umorzeniu śledztwa.

Z początkiem lutego bieżącego roku, na wniosek dyrektora Muzeum Narodowego w Gdańsku, policja wznowiła śledztwo. Sprawą zajęli się policjanci z gdańskiego „Archiwum X”. Być może po ponownym przeanalizowaniu zgromadzonych materiałów, przy wykorzystaniu nowoczesnych technik badawczych udało się rozwiązać zagadkę sprzed lat. ■

Kobieta w zimowym krajobrazie Pietera Brueghla Młodszego sprzedany na aukcji Christie's w 2007 r.

Reprodukcję skradzionego tonda wycięto z czasopisma *Polska*